

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه الهیات
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: فقه و حقوق خصوصی

عنوان:

بررسی فقهی و حقوقی قلمرو جاسوسی و تجسس
در حریم خصوصی

استاد راهنما:

دکتر علی بهرامی نژاد مغویه

پژوهشگر:

رضا حسین زاده

زمستان ۱۳۹۴

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیادری از خداوند سبحان و مقتدا بر این که عالم حاضر خداست و همواره مایه بر افعال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اہمیت جایگاه دانشگاه و دانشگاه اسلامی فرسنگ دستان بشری، دانشجوین و اصنام بیات علمی

دانشگاهی و دانشگاه آزاد اسلامی شہدی کریم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعملی کنیم:

۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری بر آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.

۲- اصل رعایت حقوق: التزام بر رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات و سایر صاحبان حق).

۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید بر رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشجو و نگارنده و نگارنده پژوهش.

۴- اصل منافع ملی: تمهید بر رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن همه شریک و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

۵- اصل رعایت انصاف و انصاف: تمهید بر اجتناب از حرکت جنبه جانب داری غیر علمی و محافظت از اموال، تجسرات و منابع در اختیار.

۶- اصل رازداری: تمهید بر صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان و کشور و نگارنده افرو و نهادی مرتبط با تحقیق.

۷- اصل احترام: تمهید بر رعایت حریم با حرمت با انجام تحقیقات و رعایت جانب تعد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.

۸- اصل ترویج: تمهید بر رواج دانش و امانت نتایج تحقیقات و انتقال آن به نگارنده علمی و دانشجوین به غیر از مولودی که منح قانونی وارد.

۹- اصل برکت: التزام بر برکت جویی از حرکت رفق و غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه ای غیر علمی می آید.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

تعهدنامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب رضا حسین زاده دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته فقه و حقوق خصوصی که در تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۱۶ از پایان نامه خود تحت عنوان ”بررسی فقهی و حقوقی قلمرو جاسوسی و تجسس در حریم خصوصی“ با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ... استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲) این پایان نامه / رساله قبلاً” برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پائین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

.....

تاریخ و امضاء:

بِسْمِ تَعَالَى

در تاریخ: ۹۴/۱۰/۱۶

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای رضا حسین زاده از پایان نامه خود دفاع نموده
و با نمره ۱۷/۵ به حروف حسین و با درجه ب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

سپاسگزاری

پس از حمد و ثنای پروردگار، بر خود واجب می‌دانم از زحمات تمام کسانی که در تمامی مراحل تحصیل مشوق و پشتیبانم بوده‌اند، تشکر نمایم.

همچنین از زحمات بی‌شائبه استاد ارجمند جناب آقای حجت الاسلام دکتر علی بهرامی نژاد مغوئی که در به ثمر رسیدن این رساله از راهنمایی‌های ایشان بهره بردم، و نیز سایر اساتید که در طول تحصیل از خرمن دانش ایشان بهره‌ها برده‌ام، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی

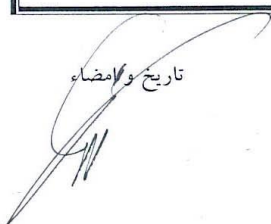
(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۴۰۷۹۳۲۰۲۰
عنوان پایان نامه: بررسی فقهی و حقوقی قلمرو جاسوسی و تجسس در حریم خصوصی		
نام و نام خانوادگی دانشجو: رضا حسین زاده	شماره دانشجویی: ۹۲۰۰۵۷۲۲۹	تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۹۳/۸/۲۷
رشته تحصیلی: فقه و حقوق خصوصی		تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۴/۱۰/۱۶
نام و نام خانوادگی استاد راهنما: دکتر علی بهرامی نژاد مغوثیه	نام و نام خانوادگی استادان داور: دکتر گل بایا سعیدی و دکتر ابراهیم یانوتی	
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): حفظ امنیت و ثبات جامعه و حریم خصوصی افراد و جلوگیری از به هم خوردن نظم عمومی و دیگر مصلحت ها در حریم خصوصی تجسس را اجتناب ناپذیر می کند و نتایجی که پایه و اساس بحث تجسس را تشکیل می دهد نه تنها در فرض وجود حکومت شرعی و در سایه نظام اسلامی عادل، معنا پیدا می کند و نباید این نتایج را به دیگر حکومت های نامشروع سرایت داد و تجسس و جاسوسی به نفع آنها را شمول این احکام دانست که تجسس جایز است؛ البته در صورتی که از مقدمات حلال برخوردار باشد و گرنه تجسس با ارتکاب مقدمات حرام وابسته باشد، در این جا نیز حرمت ارتکاب مقدمات، شأنی است؛ در نتیجه، برای حفظ اهم و به حکم عقل، انجام مقدمات جایز خواهد بود. در این پایان نامه ضمن بررسی کلیات و مفاهیم بحث به بررسی و تجسس در فقه و حقوق ایران در سه فصل خواهیم پرداخت. کلمات کلیدی: جاسوسی، تجسس، حریم خصوصی، حقوق ایران و فقه امامیه		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب است
 مناسب نیست

تاریخ و امضاء

چکیده:

حفظ امنیت و ثبات جامعه و حریم خصوصی افراد و جلوگیری از به هم خوردن نظم عمومی و دیگر مصلحت‌ها در حریم خصوصی تجسس را اجتناب‌ناپذیر می‌کند و نتایجی که پایه و اساس بحث تجسس را تشکیل می‌دهد نه تنها در فرض وجود حکومت شرعی و در سایه نظام اسلامی عادل، معنا پیدا می‌کند و نباید این نتایج را به دیگر حکومت‌های نامشروع سرایت داد و تجسس و جاسوسی به نفع آن‌ها را مشمول این احکام دانست که تجسس جایز است؛ البته در صورتی که از مقدمات حلال برخوردار باشد و گرنه تجسس با ارتکاب مقدمات حرام جایز نیست. آری چنانچه تحقق اهمّ وابسته به تجسس باشد و این تجسس، به ارتکاب مقدمات حرام وابسته باشد، در این جا نیز حرمت ارتکاب مقدمات، شأنی است؛ در نتیجه، برای حفظ اهم و به حکم عقل، انجام مقدمات جایز خواهد بود. اکنون سوال این است که اساساً مفهوم جاسوسی و تجسس در فقه و حقوق ایران چیست؟ و برای جاسوسی و تجسس چه شرایط و احکامی در نظر گرفته شده است؟ و بالاخره قلمرو جاسوسی و تجسس در حقوق ایران و فقه امامیه چیست؟ شناخت ماهیت جاسوسی و تجسس از نظر حقوق ایران، شناخت ماهیت جاسوسی و تجسس از نظر فقه امامیه، مشخص شدن موارد جواز و منع جاسوسی و تجسس در حقوق و مشخص شدن موارد جواز و منع جاسوسی و تجسس در فقه اهداف این تحقیق خواهد بود که در پاسخ به سوالات فوق ضمن بررسی کلیات و مفاهیم بحث به بررسی احکام جاسوسی و تجسس در فقه و حقوق ایران در سه فصل خواهیم پرداخت.

کلید واژه‌ها:

جاسوسی، تجسس، حریم خصوصی، حقوق ایران و فقه امامیه

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

چکیده

فصل اول: کلیات

۲	۱-۱. طرح کلی تحقیق.....
۲	۱-۱-۱. بیان مسئله تحقیق.....
۳	۲-۱-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۳	۳-۱-۱. جنبه جدید بودن و نوآوری در تحقیق.....
۳	۴-۱-۱. اهداف تحقیق.....
۴	۵-۱-۱. سؤالات تحقیق.....
۴	۶-۱-۱. فرضیه های تحقیق.....
۴	۷-۱-۱. پیشینه تحقیق.....
۶	۸-۱-۱. ساختار پژوهش.....
۷	۲-۱-۲-۱. مفاهیم.....
۷	۱-۲-۱-۱. مفهوم جاسوسی.....
۷	۱-۱-۲-۱. مفهوم لغوی جاسوسی.....
۷	۲-۱-۲-۱. مفهوم اصطلاحی جاسوسی.....
۸	۲-۲-۱. مفهوم تجسس.....
۸	۱-۲-۲-۱. مفهوم لغوی تجسس.....
۱۱	۲-۲-۲-۱. مفهوم اصطلاحی تجسس.....
۱۳	۳-۲-۱. مفهوم حریم خصوصی.....
۱۳	۱-۳-۲-۱. مفهوم لغوی حریم خصوص.....
۱۳	۲-۳-۲-۱. مفهوم اصطلاحی حریم خصوصی.....
۱۴	۴-۲-۱. اقسام و موارد تجسس.....

فصل دوم: بررسی احکام جاسوسی و تجسس

- ۱-۲. حکم اقسام یاد شده..... ۱۶
- ۱-۱-۲. آیات..... ۱۶
- ۲-۱-۲. روایات..... ۱۷
- ۲-۲. حکم حفظ نظام..... ۲۵
- ۳-۲. حکم جاسوس گرفتن یا مباشرت به جاسوسی..... ۳۱
- ۴-۲. تُقباء و عُرفاء..... ۴۷
- ۵-۲. ترغیبات عامه..... ۴۹

فصل سوم: بررسی قلمرو حریم خصوصی در فقه و حقوق ایران

- ۱-۳. چهارچوب تجسس..... ۵۴
- ۱-۱-۳. ارتکاب مقدمات حرام با هدف تجسس..... ۵۶
- ۲-۱-۳. اختیارات جاسوسان و مراقبان، و محدوده اقدام آن ها..... ۵۹
- ۲-۳. ویژگی های مراقبان و مأموران تجسس..... ۶۴
- ۱-۲-۳. چگونگی خبررسانی..... ۶۵
- ۳-۳. جاسوس غیر مسلمان..... ۷۰
- ۱-۳-۳. حکم جاسوس ذمی..... ۷۲
- ۲-۳-۳. امان دادن به جاسوس..... ۷۵
- ۳-۳-۳. تبادل اطلاعات..... ۷۶
- ۴-۳. ضمان ناشی از جاسوسی و خبر رسانی..... ۷۸
- ۵-۳. کمک رسانی و همکاری با مأموران تجسس..... ۸۷
- ۱-۵-۳. نگهداری اسناد اطلاعاتی..... ۸۷
- ۲-۵-۳. گرفتن اعتراف..... ۸۸
- ۳-۵-۳. پنهان نگه داشتن اسرار..... ۸۸
- ۴-۵-۳. دزدیدن اسناد و اطلاعات از کفار..... ۸۹
- ۵-۵-۳. انتشار و افشای اسناد اطلاعات..... ۹۰
- ۶-۳. جاسوسی در حقوق ایران..... ۹۰

- ۳-۶-۱. جاسوسی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ ۹۱
- ۳-۶-۲. نحوه ی جاسوسی در ایران..... ۹۴
- ۳-۷-۱. راه های مقابله با جاسوسی در ایران..... ۹۵
- ۳-۷-۱. جاسوسی و خیانت به کشور..... ۹۶
- ۳-۷-۲. مصادیق و مجازات جاسوسی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰..... ۹۷
- ۳-۷-۳. مصادیق و مجازات جاسوسی در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران..... ۹۷
- ۳-۷-۴. مصادیق خیانت به کشور..... ۹۸
- ۳-۸. ضعف قانون در برخورد با جرم جاسوسی..... ۹۸

فصل چهارم: نتیجه گیری و پیشنهادات

- نتیجه گیری و پیشنهادات؛ ۱۰۲
- منابع و مأخذ:..... ۱۰۷

فصل اول

کلیات

۱-۱. طرح کلی تحقیق

۱-۱-۱. بیان مسئله تحقیق

هر حکومتی برای تداوم حیات خود و گریز از توطئه های دشمنان داخلی و خارجی، نیازمند به یک سیستم اطلاعاتی و امنیتی بوده و سیستم مذکور همچون بسیاری از پدیده های حاکمیتی، رابطه دوسویه با نظام حکومت دارد. از یک سو سیاست ها، آرمان ها، ارزش ها و برداشت های موجود از امنیت ملی، تشکیلات اطلاعاتی را تحت تأثیر قرار داده و ماهیت، مشروعیت و گستره تأثیر گذاری آن را تعیین می کند و از سوی دیگر، اطلاعات با ارائه کارکردهای خود در سه حوزه شناختی (آگاهی دادن و رفع نیاز های اطلاعاتی تصمیم گیران) نظارتی، (اجرای درست تصمیمات و رصد بازخورد آن ها) و اجرایی (کمک به پیاده سازی سیاست ها و تصمیمات) در بخش های گوناگون کشورداری از قبیل: سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... نقش آفرینی می کند. آنچه در رأس نظام امنیتی حکومت اسلامی باید به آن پرداخته شود، مسئله جاسوسی به عنوان یکی از اقدامات امنیتی می باشد. اقدامات جاسوسی براساس مبانی و تفکرهرحاکمیتی بوده که به آن مقبولیت و مشروعیت می دهد. در نظام حکومتی اسلام مبانی امنیتی براساس ارزش های دینی و فقهی می باشد و بر همین اساس است که اقدامات جاسوسی در حکومت هایی که بر پایه تفکرات غیر دینی است با رسالت حکومت اسلامی تنافی داشته و برخی از فقها شرط وزارت اطلاعات در حکومت را اجتهاد دانسته اند. در این پایان نامه سعی و تلاش می شود حدود و ثغور حرمت جاسوسی و قلمرو آن از منظر قرآن، سنت، دیدگاه فقها و حقوق موضوعه مورد تحلیل و بررسی شود.

۱-۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

در اهمیت پرداختن به مساله جاسوسی و تجسس در روابط اجتماعی و احکام قضایی همین بس که در متون فقه اسلامی، حریم خصوصی و لزوم محترم دانستن آن مانند احترام خون و نفس مسلمان است لذا پرداختن به مساله جاسوسی و تجسس و شناخت حدود ثغور آن بسیار مهم است. به منظور مشخص شدن قلمرو جاسوسی در حقوق ایران و اسلام باید با توجه به نظام حقوقی و همچنین متون دینی اسلام قلمرو حریم خصوصی شناخته شود تا در پی آن قلمرو جاسوسی مشخص شود. بر همین اساس شناخت حریم خصوصی ضرورت پیدا می کند و اهمیت شناخت قلمرو جاسوسی نیز روشن می گردد تا آن جا که ضروری می نماید در این خصوص تحت عنوان قلمرو جاسوسی و تجسس در حریم خصوصی پایان نامه نوشته شود. هرچند در این خصوص مطالبی با عناوین مختلف نوشته شده و صاحبان قلم نیز مقاله ها و کتاب‌هایی نوشته اند لیکن سعی می شود در این پایان نامه حد و حدود قلمرو موضوع تعیین شده، مشخص گردد.

۱-۱-۳. جنبه جدید بودن و نوآوری در تحقیق

این پژوهش از آن جهت می تواند نو و جدید باشد که در تلاش است به جمع بندی آرا مختلف پرداخته و تا آنجا که میسر است آرا متفاوت را تقریب نموده و به ارائه اندیشه ای جدید که از تشتمت و پراکندگی به دور بوده و کار محاکم را در تعیین مصداق و در نتیجه حکم به عدل کمک نماید.

۱-۱-۴. اهداف تحقیق

در این تحقیق دیدگاه فقیهان و حقوقدانان در مورد جاسوسی و تجسس مورد بررسی قرار می گیرد. به تفکیک اهداف تحقیق به شرح زیر است؛

- شناخت ماهیت جاسوسی و تجسس از نظر حقوق ایران
- شناخت ماهیت جاسوسی و تجسس از نظر فقه امامیه
- مشخص شدن موارد جواز و منع جاسوسی و تجسس در حقوق
- مشخص شدن موارد جواز و منع جاسوسی و تجسس در فقه

۱-۱-۵. سؤالات تحقیق

الف: سؤالات اصلی:

۱- قلمرو جاسوسی و تجسس در حریم خصوصی در فقه و حقوق ایران چقدر است؟

ب: سؤالات فرعی:

۱- مفهوم جاسوسی و تجسس در فقه و حقوق ایران چیست؟

۲- مفهوم حریم خصوصی و حفظ آن در فقه و حقوق ایران چیست؟

۲- در حقوق ایران و فقه امامیه برای جاسوسی و تجسس چه شرایط و احکامی در نظر گرفته شده است؟

۱-۱-۶. فرضیه های تحقیق

۱- قلمرو جاسوسی و تجسس در فقه و بالتبع در حقوق ایران با تشخیص اهم و شأنیت معلوم می شود.

۲- در فقه و حقوق ایران جاسوسی و تجسس مترادف بوده و با توجه به آموزه های قرآن کریم موجب قرار گرفتن شخص جاسوس در شمار ظالمان است و جاسوس به عنوان شخصی خائن و گمراه قلمداد شده است.

۳- از نظر اسلام، حفظ حریم خصوصی افراد یک اصل اساسی است و هیچ کسی حق ندارد با جست و جو و کند و کاو در زندگی دیگران، از مسایل یا رازهای آنان آگاه شود؛ بیند.

۳- در احکام و شرایط آمده است: جاسوسی نباید به صرف آگاهی از احوال اشخاص و بدون انگیزه عقلائی و با نیتی فاسد چون هتک، پراکندن فحشا و آزدن مؤمنان انجام گیرد بلکه باید با قصد و انگیزه ای سالم صورت پذیرد.

۱-۱-۷. پیشینه تحقیق

جاسوسی و تجسس در متون فقهی معاصر دارای پیشینه است هر چند به طور کامل نمی تواند پاسخگوی سؤالات این پژوهش باشد اما به هر جهت قابل استفاده در این پایان نامه هست:

مقاله:

بررسی قلمرو حکم اولیه جاسوسی و تجسس در اسلام؛

احسان علی اکبری بابوکانی؛ انجمن علمی دانشجویان الهیات، دانشگاه امام صادق علیه السلام. یافته‌های پژوهش فوق حاکی است که قدر متیقن از ادله دال بر حرمت، تحریم جاسوسی و تجسس حوزه حریم خصوصی اهل ایمان می‌باشد. و ادله حرمت قادر به تحریم جاسوسی و تجسس به‌طور مطلق در مورد تمام افراد بشر اعم از مسلمانان اهل فسق، جور و کفار و... نمی‌باشد. در اهمیت این نگاهت باید گفت که، پرداختن به این مسئله و سؤال در سیستم امنیتی حکومت اسلامی از جایگاه والا و ویژه‌ای برخوردار می‌باشد، چه آنکه در علم فقه به‌طور مجزا و اجتهادی به این مسئله پرداخته نشده است و عدم سبق حدوث آن مزید بر اهمیت آن خواهد بود.

پایان نامه:

تجسس در فقه اسلامی با رویکرد به استراق سمع؛

سیدعلی مهدوی‌زاده، جامعه المصطفی.

این پژوهش، به تشریح تجسس و استراق سمع برای کشف اسرار خصوصی زندگی مردم و گوش دادن به مکالمات آن‌ها می‌پردازد و موارد حرمت آن را واکاوی فقهی می‌کند. نویسنده مبانی و موارد حرمت استراق سمع و تجسس در کار افراد، یا دولت اسلامی را در چهار فصل بررسی کرده و دیدگاه فقهای امامیه را در این زمینه، همراه با ادله عقلی و نقلی آنان در اثبات حرمت استراق سمع و تجسس در کار دیگران و میزان دخالت حکومت اسلامی در جست‌جو در زندگی خصوصی مردم برای ایجاد امنیت و حفظ مصالح عمومی حکومت اسلامی را تبیین کرده است.

مواردی که مصالح عمومی جامعه اسلامی اقتضا کند، یا جلو مفسده‌های بزرگ مانند توطئه برضد حکومت اسلامی و مردم مسلمان گرفته شود. در فصل چهارم نیز میزان دخالت حکومت اسلامی در تجسس و استراق سمع و اختیارات حاکم اسلامی (ولی فقیه) در این زمینه همراه با ادله نقلی و عقلی مبنی بر جواز تجسس در کار دیگران برای حفظ نظام اسلامی و امنیت مسلمانان بیان می‌شود.

۸-۱-۱. ساختار پژوهش

در این پایان نامه بعد از ذکر کلیات و تعریف مفاهیم در فصل اول، به بررسی احکام جاسوسی و تجسس در فصل دوم می پردازیم؛ در این فصل حکم اقسام جاسوسی از دیدگاه آیات و روایات و احکامی چون حکم حفظ نظام و حکم جاسوس گرفتن یا مباشرت به جاسوسی را بررسی می کنیم. در فصل سوم قلمرو حریم خصوصی در فقه و حقوق ایران بررسی خواهیم کرد و دارای بخشهای زیر خواهد بود؛ چهارچوب تجسس، ارتکاب مقدمات حرام با هدف تجسس، اختیارات جاسوسان و مراقبان، و محدوده اقدام آن ها، ویژگی های مراقبان و مأموران تجسس، چگونگی خیررسانی، جاسوس غیر مسلمان، حکم جاسوس ذمی، امان دادن به جاسوس، تبادل اطلاعات، ضمان ناشی از جاسوسی و خبر رسانی، کمک رسانی و همکاری با مأموران تجسس، نگهداری اسناد اطلاعاتی، گرفتن اعتراف، پنهان نگه داشتن اسرار، دزدیدن اسناد و اطلاعات از کفار، انتشار و افشای اسناد اطلاعات، جاسوسی در حقوق ایران، جاسوسی در قانون مجازات اسلامی، نحوه ی جاسوسی در ایران، جاسوسی کردن آمریکا در ایران، جاسوسی کردن اسرائیل در ایران، راه های مقابله با جاسوسی در ایران، جاسوسی و خیانت به کشور، مصادیق و مجازات جاسوسی در قانون مجازات اسلامی، مصادیق جاسوسی در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، مصادیق خیانت به کشور و ضعف قانون در برخورد با جرم جاسوسی. پس از آن در فصل چهارم به نتیجه گیری و پیشنهادات اشاره خواهیم کرد.

۱-۲- مفاهیم

قبل از پرداختن به ماهیت جاسوسی و تجسس و بحث و بررسی پیرامون آن شایسته است به مفهوم شناسی واژه های کلیدی و مهم تحقیق پردازیم از این رو در این فصل به بیان مفاهیم لغوی و اصطلاحی چند واژه و اصطلاح مهم می پردازیم؛

۱-۲-۱- مفهوم جاسوسی

۱-۱-۲-۱- مفهوم لغوی جاسوسی

در کتب لغت جاسوسی به معنی خبرچینی، جستجو کردن خبر و بر همین اساس «کسی که اخبار و اسرار کسی یا اداره ای یا مملکتی را بدست بیاورد و بدیگری اطلاع دهد»؛ جاسوس نام دارد. (عمید، ۱۳۶۳، ۴۸۹)

با توجه به این که لغت جاسوسی و خبرچینی واضح و روشن است به همین یک تعریف بسنده می نماییم.

۱-۲-۱-۲- مفهوم اصطلاحی جاسوسی

در فرهنگ قرآنی از این ماده، واژه تجسس به معنای خاصی به کار رفته است؛ زیرا این واژه یک بار در قرآن کریم^۱ به معنای کسب اطلاعات از لغزشهای مؤمنان به کار رفته و به عنوان رذایل اخلاقی شناسایی و از آن پرهیز داده شده است. (مجمع البیان، ج ۹-۱۰، ص ۲۰۵؛ المیزان، ج ۱۸، ص ۳۲۳)

از این آیه و کاربرد آن به دست می آید که تجسس مرتبط با مسایل علوم اجتماعی و در حوزه روان شناختی اجتماعی و مانند آن قرار می گیرد و در اخلاق تربیتی و اجتماعی از آن سخن به میان می آید. پس تجسس، فعل و گاه صفتی در برخی از انسان هاست که با فضولی و سرکشی در زندگی و حریم خصوصی دیگران ارتباط دارد. اسلام تجسس را به عنوان یک فعل زشت ضد اخلاقی و گناه معرفی کرده و بر حرمت تجسس در آیه ۱۲ سوره حجرات تاکید دارد.

۱ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ. (حجرات، ۱۲)

از نظر اسلام، حفظ حریم خصوصی افراد یک اصل اساسی است و هیچ کسی حق ندارد با جست و جو و کند و کاو در زندگی دیگران، از مسایل یا رازهای آنان آگاه شود؛ چرا که تجسس یکی از عوامل اختلاف انگیز و گسست اجتماعی است، در حالی است که اسلام بارها بر وحدت و انسجام اجتماعی امت اسلام تاکید دارد و به هیچ وجه اجازه نمی دهد که این وحدت و اتحاد میان مومنان و امت اسلام آسیب ببیند.

برخی مفسران معتقدند، پس از این که خداوند متعال در این سوره به اصلاح بین برادران ایمانی و نهی از تفرقه دستور داد، در آیات بعد نیز مؤمنان را از عوامل اختلاف و تفرقه برحذر داشته است. (مجمع البیان، ج ۹-۱۰، ص ۲۰۴) از این جا دانسته می شود که تجسس و غیبت و دیگر امور پست، از مهم ترین عوامل گسست اجتماعی و نابود کردن اتحاد و وحدت میان مسلمین است، از همین رو از چنین اعمال برحذر داشته و به عنوان گناه مسلمانان را از ارتکاب آن نهی نموده است.

اما جاسوسی به عنوان خبرپرسی (لغت نامه، دهخدا، ج ۵، ص ۶۴۵۸)، در فرهنگ اصطلاحات سیاسی امروز جهان به معنای گردآوری پنهانی اطلاعات و اسرار نظامی، سیاسی، اقتصادی یا صنعتی، با عناوین غیر واقعی و پنهانی به نفع یکی از دو طرف درگیری است. (فرهنگ علوم سیاسی، ص ۱۴۱).

۱-۲-۲- مفهوم تجسس

۱-۲-۲-۱- مفهوم لغوی تجسس

کتاب لغت در تعریف واژه تجسس نوشته اند: «جستجو کردن، دنبال چیزی گشتن، خبر جستن، در

جستجوی امری یا چیزی بودن.» (عمید، ۱۳۶۳، ۴۱۴)

«تجسس» در لغت و عرف به معنای جستجو از درون امور است.

ابن منظور در لسان العرب آورده است:

قال اللحياني: تجسس فلانا و من فلان بحث عنه كتجسس؛ (ابن منظور، ۱۴۱۵، ج ۲، ص ۲۸۳).

لحياني می گوید: «تجسس فلانا و من فلان» یعنی پیرامون او جستجو کردم همانند «تجسس».

ظاهر این سخن نشان می دهد میان معنای لغوی «تجسس» و «تجسس» تفاوتی نیست.

صاحب مصباح المنیر می گوید:

جسّه بیده جسّا من باب قتل، واجتسه لیتعرفه، و جسّ الاخبار و تجسسها تتبّعها، و منه الجاسوس لانه یتتبّع الاخبار و یفحص عن بواطن الامور؛ (مقری فیومی، بی تا، ج ۱، ص ۱۲۵)

«جسّه بیده جسّا» که از باب قتل یقتل می باشد و نیز «اجتسه» یعنی برای شناسایی، و ارسی کرد. «جسّ الاخبار و تجسسها» یعنی دنبال نمودن و پی گیری خبرها. جاسوس نیز از همین باب است؛ زیرا در جستجوی خبرها و کنکاش از درون امور است.

از ظاهر این توضیح، بر می آید که تجسس تنها پی گیری زشتی های پنهانی نیست [بلکه اعم از آن است].

در کتاب مقایس اللغه در معنای «جسّ» می نویسد:

هو تعرف الشيء بمسّ لطيف، و الجاسوس فاعول من هذا؛ لانه یتخبّر ما یریده بخفّاء و لطف؛ (معجم مقایس اللغه، ج ۱، ص ۴۱۴)

«جسّ» شناخت چیزی با دریافت نامحسوس و ظریف است. جاسوس - برون فاعول - نیز از همین باب است؛ زیرا او هر خبری را که بخواهد به آرامی و بی سر و صدا به چنگ می آورد.

جوهری در صحاح می نویسد:

جسست الاخبار و تجسسها أي تفحصت عنها و منه الجاسوس. و حکی عن الخلیل: الجواس: الحواس. (جوهری، ۱۴۱۰، ج ۳، ص ۹۱۳)

اخبار را جستجو کرد یعنی در مورد آن به جستجو پرداخت به عبارت دیگر در مورد ن تحقیق کرد و از این کلمه جاسوس نیز مشتق شده است. از خلیل نیز روایت شده که جواس همان حواس است به معنی جستجوگر.

صاحب اقرب الموارد می گوید:

تجسس الخیر تفحص عنه، و بواطن الامور بحث عنها ... الجاسوس و الجسیس صاحب سرّ الشرّ و هو العین الذی یتجسس الاخبار ثمّ یأتی بها؛ (اقرب الموارد، ج ۱، ص ۱۲۳)